

DOKSANLI YILLAR - MEDYA TEMELLİ BİR BİLANÇO DENEMESİ

Giriş

Türkiye’de, üç-beş yıl öncesine dek, siyasal konumlanmalara uygun olarak, örgütler, partiler, yazarlar, çizerler arasında keskin görüş ayrılıkları oluşurdu. Örneğin, laik devlet düzenini değiştirmek isteyenlerle, cumhuriyeti savunanlar arasında siyasal uçurum bulunurdu. Sağcı geçinenle solcu geçinen arasında görüş ayrılıklarıysa siyasal yaşamın bir kuralı ve itici gücüydü.

Oysa şimdi öyle olmuyor. Dinsel hukuk esaslarının uygulanmasını isteyenlerle, istemeyenler bir araya geliyorlar ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş ilkelerinin değiştirilmesini birlikte öneriyorlar. Bu dayanışmalarını da, ‘özgürlüklerin ve demokrasinin genişletilmesi’ için eylem ortaklığına, çok kültürlülük esasına dayalı siyasi yapılanma gereğine oturtuyorlar ve halka bunu “*hoşgörü*” olarak yansıtıyorlar.¹

Araştırmacı Mustafa Yıldırım’ın en son kitabından alıntılanan bu bölüm bir yandan Kemalist bir aydının gördükleri ve okudukları karşısında duyduğu hayal kırıklığını dile getirmekte, diğer yandan da Türkiye’nin fikir platformunda son on yılda yaşanan değişimin bir özetini teşkil etmekte. Mustafa Yıldırım kitabında bu yakınlaşma ikliminin yegâne müsebbibi olarak Amerikan sivil toplum örgütlerinin “operasyonları”na işaret etmekte, bu değişimin oluşmasındaki asıl nedenleri ise hiç dikkate almamakta. Toplumsal ve kültürel alanda yaşanan bu çok ciddi gelişmeleri sadece Kemalist refleksi komplo teorileri ile izah etmek mümkün değildir. Bu değişimin nedenlerini anlayabilmek için geçmişe dönmek şarttır.

Altmışlı ve Yetmişli Yıllar

Altmışlı yılların ikinci yarısından itibaren İslâmcı akımın zemin kazandığı ve kendini daha açık bir şekilde ifade etmeye başladığı görülür. Bu aslında çok partili demokrasi dönemine girdikten sonra başlayan muhafazakâr - mütedeyyin seçmen oylarını elde etmeye yönelik siyasi popülizmin doğrudan bir neticesidir. Bu popülizm sayesinde “din” cezbedici bir unsur olarak siyaset lisanında yer almaya başlayacaktı. Altmışlı yılların ikinci yarısı aynı zamanda türbanı “Şüle baş” adıyla Türk siyasi ve popüler

¹ Mustafa Yıldırım, “*Şifre Çözücü: Project Democracy*” *Sivil Örimceğin Ağında*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2004, s. 43. 28 Şubat 1997 MGK Kararları’nın ardından çok sayıda yayınlanan ve tümü Kuvâ-yi Milliye ruhunu canlandırmayı hedefleyen dergilerden biri olan *Aydınlanma 1923* dergisinde yer alan bilgiye göre “bağımsız araştırmacı” Mustafa Yıldırım Kurtuluş Savaşı’ni konu eden *Ulus Dağına Düşen Ateş* (Bilgi Yayınevi, Ankara, 2002) belgesel romanıyla Samim Kocagöz 2002 Edebiyat Ödülü’nü aldı.

tarihine mal eden Şûle Yüksel Şenler'in mütedeyyin kadınları başlarını örtmeye ikna etmek için Anadolu'yu dolaşmaya ve konferanslar vermeye başladığı yıllardır. İslâmcı tabanda başlayan bu hareketlilik siyaset arenasına da yansiyacak, 26 Ocak 1970 günü kurulan MNP ile siyasal İslâm çok partili dönemde ikinci kere sahneye çıkacak ve bu günümüze kadar devam edecek olan uzun bir maceranın ilk adımı olacaktır.² Altmışlı yıllardaki İslâmcı basının en belirgin vasfı, aynen dönemin milliyetçi – ülkücü basınında olduğu gibi, marksizm karşıtı olmasıydı. Bu nedenle günümüzde olağanlaşan İslamcı-solcu diyaloguna o yıllarda değil rastlamak, tasavvur etmek dahi hayaldi.

Gençlik örgütlerine gelince.... Günümüz İBDA-C örgütünün selefi olan Akıncı Gençlik yetmişli yıllarda marksist ve sosyalist örgütlerle herhangi bir silahlı mücadeleye girmemişti. Bunun tek istisnası 16 Şubat 1969 Pazar günü Amerikan Altıncı Filosu'nun İstanbul ziyaretini protesto eden solcu üniversite gençliği ile günümüz *Millî Gazete* yazarı Mehmet Şevket Eygi'nin yayınladığı *Bugün* gazetesinin tahrikçi yayını sayesinde harekete geçen İslâmcı militanlar arasında yaşanan ve iki işçinin ölümü, yüzlerce yaralıyla sonuçlanan, tarihe de Kanlı Pazar adıyla mal olan çatışmaydı. İslâmcı ve devrimci sol - marksist örgütler cenahında manzara böyle olmasına karşın yetmişli yıllar Ülkücü gençlik ile devrimci sol örgütler arasında silahlı mücadelenin egemen olduğu ve her iki taraftan yüzlerce gencin öldüğü yıllardır. 12 Eylül 1980 askerî müdahalesiyle sona erecek olan bu bunalımlı dönemin mirası seksenli ve doksanlı yıllara devrolacak ve İslâmcı – solcu yakınlaşmasını yaratan nedenlerden biri olarak etkisi günümüzde bile hissedilecektir.

Askerî İdare Dönemi

12 Eylül askerî darbesi, bir açıdan, günümüzde gözlemlenen İslâmcı ve solcu-marksist kesimlerin güncel siyasi gelişmeler karşısında ittifak içinde olmalarına imkân sağlamıştır. Şöyle ki.... 12 Eylül askerî darbesinden sonra gözaltına alınan ve tutuklanan değişik ideolojik görüşlü siyasetçiler arasında, dönemi anlatan hatıratlardan görüldüğü kadarıyla, ortak bir kaderi paylaşma nedeniyle duygusal bir yakınlaşma mevcuttu. Ancak benzeri bir yakınlaşma tutuklu olan devrimci sol ile

² İlk 1951 yılında kurulan ve 1952 yılında kapatılan kısa ömürlü İslâm Demokrat Partisi'dir.

Ülkücü rgt yeleri arasında gerekleemedi. Gerçekleşmesi de beklenemezdi zira gerek devrimci marksistler ve gerekse lkcler hasım ideolojik kamplarda yer almaktaydılar. Çok daha önemlisi geride bırakılan yetmili yıllarda her iki taraf da birbiriyle mücadele ederken çok sayıda militanını kaybetmişti. Halbuki yetmili yıllarda Akıncı Gençlik ile devrimci sol örgütler arasında böylesi bir mücadele yaanmadığından seksen sonrası döneme devreden bir “İslâmcı – solcu kan davası” mirası mevcut değildi. Dahası Akıncı Gençlik ile devrimci sol örgütler bir marksist veya islâmcı devrimi gerçekleştirerek Devlet’in yapısını değiştirme amacını güdüyor, lkc örgütler ise marksistlere karşı “Devlet’i savunma” refleksiyle karşılıklı veriyorlardı. Başka bir tabirle İslâmcı ve devrimci örgütler “taaruz” da, lkc örgütler ise “savunma” da idi. Böylesi bir kutuplamadan ötürü devrimci sol ve lkc örgütlerin bir araya gelmeleri imknsızdı. Ancak İslâmcı ve devrimci sol örgütler için bu mümkündü zira nihai tasavvurları benzerdi: toplumu ve Devlet’i değiştirmek. Nitekim 1984 yılında Devlet Başkanı Kenan Evren’e sunulan ve kamuoyuna “Aydınlar Dilekçesi” adıyla mal olan 1256 imzalı “Türkiye’de demokratik düzene ilişkin gözlem ve istemler” başlıklı metnin gelişimini anlatan kitabın önsözünde Aziz Nesin dilekçenin sağcı ve ilerici aydınlar tarafından imzalanmamasını bir zaaf olarak görenlerin eleştirilerine cevaben dilekçeyi imzaya açtıklarında İslmcıları da davet ettiklerini, “ırkçı sağcılar” deyimiyile atıfta bulunduğu MHP’li ve lkc grl aydınları ise davet etmediklerini açık sözlülükle itiraf etmektedir.³

Gerçekten çok haklısınız. Bu lke sağcısıyla solcusuyla birlikte hepimizin. Sorunları da hepimizindir. Elbet böyle bir dilekçe sağcılar da katılmalıdır; salt katılmak değil, bizimle ortaklaşa giriimcisi, düzenleyicisi olmalıdır. Biz bunu gerçekleştirebilmek için kestiremeyeceğiniz kertede çok çaba gösterdik. İrkı sağcıların dışındaki dinci, liberal kapitalist pek çok sağcı aydına, sağ parti bakanlarına ve önderlerine ve ileri gelenlerine, sağcı tanınan bilimcilerine ve niversite ğretim üyelerine, büyük sermaye sahiplerine bavurduk, onları toplantılarımıza da çağırdık. Ama her ne yaptıkça onları aramıza almayı baaramadık.

12 Eylül darbesi sonrası askerî dönemde gözaltına alınan ve tutuklanan örgüt mensuplarının ideolojik eğitime tbi tutulmaları beklenenin tam aksine bir tesir yaratacaktır. Tutuklu ve mahkmların içinde buldukları çok zor yaşam şartlarının üstüne eklenen ve son derece otoriter bir yöntemle verilen Atatrklk eğitimi günümüzde sol ve liberal cenahta görülen yaygın Kemalizm karşıtı tavrın ana

³ *Aydınlar Dilekçesi Davası*, Adam Yayınları, İstanbul, 1986, s.13.

nedenlerinden biri olacaktır. Nitekim *Yeni Şafak* gazetesi yazarlarından sol görüşlü Kürşat Bumin 12 Eylül darbesi sonrasında Atatürkçü ideolojinin tutukluların zihinlerine zorla yerleştirilmeye çalışılmasının sol cenahta yarattığı travmayı şöyle anlatmakta:

Bülent Ecevit 80 sonrası Cüneyt Arcayürek'le yapmış olduğu bir konuşmada, hapisanede İngilizce sözlüğün kendisine verildiğini fakat felsefe kitaplarının verilmediğini, nedenini sorduğunda da, hapisaneye üç tür kitabın girebildiğini, bunların da savunma için gerekli belgeler, ders kitapları ve *Nutuk* olduğunu söylüyordu. Bu dehşet verici bir olaydır. Hemen, Stalin döneminde bu tür kurumlarda sadece Marksizm-Leninizm'in klasiklerinin serbest olduğunu hatırlayabiliriz. Yine unutamadığım bir örnek, Doğu Perinçek'in hapisanede yandaki hücrelerden gelen canhıraş bir feryat konusundaki tanıklığıdır. İşkence gören genç "yetti artık yat Atatürkçülük, kalk Atatürkçülük, elini uzat Atatürkçülük, tabanlarını uzat Atatürkçülük" diye bağırılmaktadır. Yani sadece kafalarla yetinmeyip, tanıklıklarda da söylendiği gibi, ellere kollara, tabanlara kadar uzanan bir ideoloji.⁴

12 Eylül sonrası askerî dönem mağdurları arasında yer alan sol entelijensyanın ünlü isimlerinden Prof.Dr. Murat Belge'nin şu sözleri de Atatürkçü ve Kemalist ideolojinin yerleşmesi uğruna yapılanların maksada aykırı neticeler verdiğini bir daha ortaya koymakta:

Bir tür Kemalistler geldiler -Evren filan- Kemalizmi gömme tarihî görevini yerine getirdiler. Tarihin hoş bir cilvesi. 80'li yıllarda eğitim sisteminden geçmiş insanların Mustafa Kemal'e sevgi duymalarının imkânı kalamadı. Çocuklar liseye geldiklerinde, bayramlar, kutlama törenleri gibi seküler ayınların bunlar üzerinde etkili olmasına imkân kalmıyor. Bir de tüm toplum Atatürk adına TSK'dan dayak yemiş, orada da ciddi tepkiler var.⁵

Böylesi travmalı bir süreçten geçen marksist entelektüel kesim SSCB'nin yıkılışıyla birlikte liberal ideolojiyi benimseyecekti. Bunda tabii ki askerî dönemin akabinde 6 Kasım 1983 tarihinde yapılan genel seçimlerle iktidara gelen ANAP ve onun Genel Başkanı Turgut Özal'ın ideoloğu olduğu liberalizmin sadece ekonomiye değil aynı zamanda kültürel hayata da nüfuz etmesinin etkisi vardı.

Seksenli Yılların Genel Havası

⁴ Levent Cinemre-Ruşen Çakır, *Sol Kemalizme Bakıyor*, Metis Yayınları, İstanbul, 1991, s.59

⁵ Levent Cinemre-Ruşen Çakır, a.g.e. s.121.

ANAP'ın iktidar olmasıyla birlikte liberal görüş topluma egemen olacak, yetmişli yıllarda sol harekette yer alan kimi isimler “dinozorlaşmamak” için liberalizmi benimseyecek ve “sağcılaştacak”,⁶ liberalleşmeyen isimlerden “eski solcular” diye söz edilecek, buna bir tepki olarak günümüzde “ulusalçı” cephede yer alan İşçi Partisi liberalizmi benimseyen eski yol arkadaşlarını “dönek”,⁷ Emin Çölaşan ise “liboş” sıfatlarıyla anacaktır. ANAP Mevlanavarî bir yaklaşımla ister milliyetçi, ister muhafazakâr, ister sağcı, ister solcu olsun herkesi bünyesinde birleştirecek, Özal'ın vefatından sonra dört bir tarafa dağılacak olan birbirlerine zıt ideolojilere sahip bu siyasetçilerin ANAP'ın erime potasında gerçekten erimeyip kendi ideolojik kimliklerini muhafaza ettikleri fark edilecekti. Doksanlı yıllar ise Avrupa Birliği'ne üye olmak isteyen Türkiye'nin hangi yasal düzenlemeleri gerçekleştirmesi gerektiği tartışmaları ile geçecek, Türkiye Cumhuriyeti'nin “muasır medeniyet” ile buluşmasının en önemli merhalelerinden biri olan bu tasarı çerçevesinde gelişen tartışmalar entelektüel ve siyasi âlemin gündemini büyük ölçüde işgal edecekti. Bu iç gelişmelere paralel olarak 11 Eylül İkiz Kuleler eylemi, İkinci Irak Savaşı ve çözüme kavuşmamış Filistin sorunu da siyasal, toplumsal ve entelektüel âlemi aynı ölçüde etkileyecektir. Bütün bu gelişmelerin çok değişik sonuçlarından biri yetmişli yılların mirası olarak siyasal ve toplumsal mecralarda görülen “sağcı” ve “solcu” olarak ayrışmış ideolojik kökenli saflaşma ve cepheleşmede hiç kimsenin hayal dahi edemeyeceği hizipleşmelerin, yer değiştirmelerin ve yeni ittifakların meydana gelmesiydi. Seksenli yılların iki diğer çok önemli gelişmesi Kürt milliyetçi hareketinin “bağımsız Kürdistan” kurma amacıyla silahlı mücadeleye başlaması ve 1983 yılında kurulan RP'yle birlikte siyasal İslâm hareketi ve “türban meselesi”nin de gündemi işgal etmesiydi. İşte “İkinci Cumhuriyet” tartışmaları o tarihlerde başlayacak ve günümüze kadar süre gelecektir.

Doksanlı Yıllar ve İkinci Cumhuriyet Tartışmaları

Doksanlı Yılların Başında Manzara

Prof.Dr. Mehmet Altan “İkinci Cumhuriyet” kavramını ilk kez 31 Ocak 1991 tarihinde dile getirecekti. Altan 1923 Cumhuriyeti'nin (yani Birinci Cumhuriyet) ve kurucu

⁶ Bu değişimi özetleyen bir makale için bkz. Ruşen Çakır, “Türkiye’de Sosyalistlerin Sağcılaştırma ve Dinozorlaşma İhtimalleri”, *Birikim*, Sayı 30, Ekim 1991, s.33-37.

⁷ Hasan Yalçın, *Dönekler*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

ideolojisi Kemalizmin demokratik özden kopuk, saydam olmayan, asli sahibi Türk Silahlı Kuvvetler olan, “hiçbir çağdaş ülkede olmayan” Millî Güvenlik Kurulu’nun “tavsiye kararları” verme yetkisine sahip olan, o yıllarda “Derin Devlet” kavramı henüz popüler kültüre mal olmadığı için ya “faili meçhullar” veya “aydınlanamayan sualler” şeklinde atıfta bulunulan 1 Mayıs katliamı, Mehmet Ali Ağca’nın Maltepe Cezaevi’nden kaçırılması, Lockheed Rüşvet Skandalı gibi aydınlığa kavuşmamış olayların gölgelediği, miadını doldurmuş, tarihin gerisinde kalmış, çağ dışı bir ideoloji olduğunu yazıyordu.⁸ Aralarında Mehmet Altan’ın da yer aldığı ve kamuoyunda İkinci Cumhuriyetçiler olarak anılacak marksist ve liberal çizgideki bir grup öğretim üyesi ve gazeteci daha sonra işadamı Cem Boyner’in liderliğini üstlenecek çok kısa ömürlü Yeni Demokrasi Hareketi (YDH) çerçevesi içinde siyasallaşmaya uğraşacak ancak bu gayretleri hüsrarla sona erecektir.⁹

Yetmişli yılların devrimci sol liderlerinden Seyfi Öngider’in “Cumhuriyet tarihi boyunca Kemalistler başlıca üç şeyi karşılarına aldılar: Kürtleri, İslamcılar ve komünistleri” sözleri doksanlı yılların başından itibaren şahit olacağımız İslamcı-liberal-solcu ittifakın nedenlerine bir ön cevap getirmekte.¹⁰ Zıt ideolojik cenahlarda yer almalarına rağmen çağ dışı olmuş bir rejim ve ideoloji olarak görülen Cumhuriyet ve Kemalizmin daha özgürlükçü ve demokratik bir şekle dönüşmesi gerektiği zemininde bir araya gelen İslâmci ve sosyalist-liberal aydınların birbirleriyle tanışmaları İkinci Cumhuriyet tartışmalarının başladığı yılda, “sosyalist kültür dergisi” *Birikim* bünyesinde gerçekleşti. Ali Bulaç’ın 1991 yılında bir çoğulcu ümmet tasarımı olarak *Kitap Dergisi*’nde başlattığı Medine Vesikası tartışması Prof. Dr. Ahmet İnsel’in davetkâr yazısıyla *Birikim* dergisine taşındı ve orada devam etti.¹¹ SSCB ve Berlin Duvarı yıkılmasından sonra İslâmci ve solcular arasındaki ideolojik duvar olan marksizm engelini de ortadan kalkmasıyla birlikte hiçbir zaman bir araya gelemeyecekleri düşünülen İslâmci ve solcu entelektüellerin birlikte görünmeleri, eylemlere birlikte katılmaları, bildirgelere birlikte imza atmaları artık kimseyi şaşırtmayacaktı.

⁸ Mehmet Altan, “İkinci Cumhuriyet Nedir, Ne değildir?”, *Türkiye Günlüğü*, sayı 20, Güz 1992, s. 10-14. İkinci Cumhuriyet hakkında daha fazla bilgi için bkz. www.ikincicumhuriyet.org

⁹ Cengiz Çandar, Kürşat Bumin, Etyen Mahçupyan, Prof. Dr. Murat Belge, Prof. Dr. Mehmet Altan, Prof. Dr. Asaf Savaş Akat, Ali Bayramoğlu ve Gülay Göktürk İkinci Cumhuriyetçilerin en tanınmış isimleridir.

¹⁰ Levent Cinemre-Ruşen Çakır, a.g.e. s.155.

¹¹ Bu tanışmanın ve bir araya gelmenin anlatımı için bkz. Ali Bulaç, “Birikim: Komşu’nun sohbet meclisi”, *Birikim*, sayı 100, Ağustos 1997, s.95-97. Ahmet İnsel’in davet yazısı için bkz Ahmet İnsel, “Ali Bulaç’ın çoğulcu ümmet tasarımı üzerine Totalitarizm, Medine Vesikası ve özgürlük”, *Birikim*, sayı 37, Mayıs 1992, s.29-32.

Entelektüel Âlemin Serbestleşmesi, Sivil Muhalefetin Yükselmesi

Doksanlı yıllarda gözlemlenen en büyük değişiklik basının en ileri teknolojiye çalışmasına imkân veren devasa yatırımlar ile önce 1993 yılında gerçekleşen Anayasa değişikliği, sonra da 13 Nisan 1994 tarihinde kabul edilen 3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ile birlikte radyo ve televizyon yayıncılığında devlet tekelinin kaldırılmasıydı. Bu gelişmelerin doğrudan sonucu geleneksel “Babiâli gazeteciliği”nin yüksek sermaye ve teknolojiye ihtiyaç gösteren “medya sektörü”ne dönüşmesi, istihdam ettiği köşe yazarı, haberci ve yorumcu sayısının geçmişe kıyasla olağanüstü artması, televizyon yayınlarındaki tartışma programlarına katılabilecek çok sayıda “uzman”, “stratejist”, “bilim adamı” ve “araştırmacı” ya ihtiyaç doğmasıydı. Böylece daha önce hiç rastlanmayan bir olguya, üniversite öğretim üyelerinin öğretim üyeliklerinin yanı sıra önce köşe yazarlığına adım atmalarına, daha sonra da televizyon tartışma programlarına “uzman” veya “müzakereci” olarak katılmalarına tanık olunuyordu. Bu “öğretim üyesi-köşe yazarı-tartışmacı” isimlerin önemli bir bölümü “yerleşik düzen”e¹² muhalif bir çizgiye sahip kişilerdi. Kemalizme karşı eleştirel yaklaşımları nedeniyle önemli bir kısmı “İkinci Cumhuriyetçiler”¹³ sıfatıyla popüler siyasal kültüre mal olan bu aydınlar “Kürt meselesi” başta olmak üzere “1915 Ermeni Tehciri”, “azınlıklar”, “laiklik”, “ifade özgürlüğü” gibi o tarihe kadar tabu sayılan birçok konuyu tartışmaya açacaklardı. Doç. Dr. Taner Akçam Ermeni soykırımını konu eden bir yazısında bu durumu şöyle tespit etmekte:¹⁴

Cumhuriyetin son tabu bölgesi aralanıyor. Tarihi bir süreç bu. Ne küfürle, ne tehditle, ne şantajla bu işin önüne geçilemez. Nedeni çok basit. Türkiye Cumhuriyeti 5 büyük tabu üzerine kurulmuştu: 1. Türkiye’de sınıflar yoktur, hepimiz kaynaşmış bir kitleyiz; 2. Türkiye’de Kürt Yoktur, hepsi dağda gezen Türklere; 3. Batıcı ve laik bir toplumuz, İslami kültürün varlığı söz konusu değildir; 4. Ermeni Soykırımını olmamıştır. Silahlı Kuvvetler bu 4 tabu üzerine kurulmuş devleti korumak ve kollamakla görevli idi. Onun rejim üzerindeki etkisi hakkında konuşmak da yasaktı ve bu 5. tabu idi.

¹² “Yerleşik düzen” teriminden kastedilen Anglosakson dünyada yer alan “establishment” deyimine benzer bir şekilde merkezde yer alan siyasi, askerî, toplumsal ve kültürel seçkinlerdir. Bunların ortak paydası Kemalist oluşlarıdır.

¹³ Bu kavram ilk kez 30 Ocak 1991 tarihinde dile getirildi. Bu kavramla ilgili resmî bir web sitesi de mevcuttur. Bkz www.ikincicumhuriyet.org

¹⁴ Taner Akçam, “Ermeni tabusu ve Mustafa Kemal”, *Yeni Binyıl Pazar*, 8 Ekim 2000, s. 11.

Çoğu zaman ateşli ve gerilimli bir şekilde cereyan eden bu tartışmaların en önemli getirisi toplum içinde yerleşik basmakalıp kanaat ve yargıların sarsılması, katı ideolojik yaklaşımlar yerine bir nebze bilimsel kuşkuculuğun yer aldığı daha serbest bir ortamın göreceli olarak yer etmesi ve nihayet toplumsal muhalefetin yükselmesiydi. Doksanlı yıllardaki bir diğer ilginç gelişme üst düzey iş âlemini temsil eden TÜSİAD üyesi bir grup işadami ve sanayici tarafından kurulan TESEV'in, mutedil ve mütereddit bir lisanla dahi olsa, toplumsal muhalefete katılmasıydı. Aynı bağlamda *NPQ Türkiye* dergisi ile "ikinci cumhuriyetçi" ve liberal-sol çizgideki ünlü köşe yazarı ve üniversite öğretim üyelerinin yazılarının yer aldığı www.gazetem.net web sitesini yayınlayan *Sabah* gazetesi yazarlarından Bersay İletişim Danışmanlığı Ticaret A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı Ali Saydam'ın doksanlı yıllarda yaygınlaşan, "bohem burjuvalar"ın bir diğer türü olan ve öncülüğünü "sosyal demokrat işadami" İshak Alaton'un yaptığı "yerleşik düzene muhalif işadami" veya "entelektüel işadami" figürünün ilginç bir örneği olarak not etmek gerekir.

Doksanlı Yılların İkinci Yarısındaki Gelişmeler

İslâmcı ve sol-liberal kesim 3 Kasım 1996 günü meydana gelen Susurluk Kazası'nı Derin Devlet faaliyetlerinin gün ışığına çıkması; Refah-Yol Hükümeti'nin sonunun başlangıcı olan ve siyasi tarihe "post-modern darbe" adıyla mal olan 28 Şubat 1997 tarihli MGK Kararları'nı, İslâmî kesimi izlemek amacıyla kurulan Batı Çalışma Grubu'nu, RP'nin kapatılmasını, Necmettin Erbakan'ın siyasi yasaklı olmasını ve "türban meselesi"ni ise demokratikleşme sürecine vurulan bir darbe olarak kabul etti. Sol ve liberal cenahın entelektüel önderleri İslâmcı kesimi "solcular, azınlıklar ve Kürtlerden sonra Devlet'in zulmüne uğramış yeni mazlumlar" olarak kabul etti ve o kesimin entelektüel önderleriyle dayanışmaya girdi. Artık sol ve liberal cenahın kamuoyuna mal olmuş önde gelen simaları için en önemli davranış kodları "otoriter Devlet'e karşı olma", "demokrat olma", "herkese eşit mesafede olma", "bir arada yaşama", "düşünce özgürlüğü" kodlarıydı. Susurluk Kazası İkinci Cumhuriyetçiler için bir dönüm noktasıydı. Nitekim Mehmet Altan, Susurluk Kazası'ndan beş ay sonra yayınladığı köşe yazısında "Susurluk skandalı, toplumsal sorunları çözmede yeterli olmayan Birinci Cumhuriyetin artık tümünden kendini arıtamadığını ortaya koydu"

yazarak Birinci Cumhuriyet'in miadını doldurduğunu bir daha tekrarlıyordu.¹⁵ 28 Şubat 1997 MGK Kararları sonrasında başlayan "başörtüsü direnişi" sırasında İslâmcı ve sol görüşlü kesimler tekrar bir araya gelecek, ortak birçok bildiriye imza atacaktı. Bu döneme damgasını vuran ve halen vurmaya devam eden kişi sol – liberal - demokrat entelijensyayı hedefleyen çok başarılı bir halkla ilişkiler kampanyası sonucunda "hürriyet havarisi demokrat İslâmcı aydın" konumuna yerleşen antisemit ve şeriatçı *Anadolu'da Vakit* gazetesinin başyazarı Abdurrahman Dilipak olacaktır. Dilipak doksanlı yıllarda çok revaçta olan ve "aydın" sayılmanın olmazsa olmaz şartlarından bir olan "sivil inisyatif"lerin birçoğunun ya hazırlık komitesinde veya imzacıları arasında yer alacaktı.¹⁶

Sol Kesimle İslâmî Kesimin Yakınlaşması

3 Kasım 1996 günü meydana gelen Susurluk Kazası ile ortaya çıkan "siyaset-polis-mafya" ilişkileri toplumda ve entelektüel cenahta geniş bir rahatsızlık yaratacak, bu olaydan dört ay sonra 28 Şubat 1997 tarihli MGK Kararları'nın alınması ve akabinde İslâmî kesimi izleme amacıyla Batı Çalışma Grubu'nun kurulması ile birlikte rahatsızlık daha da artacaktı. Bu gelişmeler ve onlara eklenen türban sorunuyla birlikte toplumun entelektüel kesiminde oluşan rahatsızlık o günlere kadar birbirlerine mesafeli olan İslâmî ve Sol kesimlerdeki yazarları yakınlaştırmaya başlayacaktı. Bu yakınlaşmanın ana nedenlerinden bir yetmişli yıllarda ve 12 Eylül ihtilâli sonrasında Devlet'in hışmına uğrayan sol entelijensyanın bu kez İslâmî kesimi hedef alan ve başarıya ulaşan post modern bir darbe teşebbüsü karşısında itirazını ve direnişini İslâmcı entelijensyası ile dayanışmaya girerek dile getirmesiydi. Bu buhranlı ve karmaşık ortamda öncelik post modern darbeye direnmek olduğundan İslâmî kesimin içselleştirdiği kadınlara, eşcinsellere, gayri Müslimlere ve ateistlere yönelik ayrımcı, ırkçı ve antisemit yaklaşım gözardı edilecekti. 1997 yılından dönüp geriye bakıldığında aslında İslâmî ve Sol entelijensya arasında bir yakınlaşmanın, mütereddit bir şekilde olsa bile, seksenli yılların sonunda başladığı fark edilebilir. 1987 yılında Murat Belge, Doğu Perinçek, Abdurrahman Dilipak'ın katıldıkları ve İşçi Partili Hasan Yalçın'ın yönettiği "İslâmiyet ve Barış" konulu panel böylesi bir

¹⁵ Mehmet Altan, "İkinci Cumhuriyet Zorunluluğu", *Sabah*, 19 Nisan 1997.

¹⁶ Ahmet Tulgar, "İnisyatif'te inisyatif kimde?", *Milliyet Gazete Pazar*, 20 Aralık 1998.

örnektir.¹⁷ Bu iki kesimin birbirlerine yakınlaşma sürecini hızlandıran bir diğer olgu Devlet'in "Kürt sorunu" karşısındaki tavrıydı. Kürt milliyetçiliğini ve İslâmcılığı Devlet'in bütünlüğü ve Cumhuriyet'in ilkeleri açısından bir tehlike ve tehdit olarak gören "yerleşik düzen" her iki hareketi marjinalleştirmeye çalışacak, bunu yaparken de farkında olmadan onları birbirlerine yakınlaştıracaktı. Güneydoğu Anadolu'da Kürt seçmenlerin RP'ne oy vermeleri, 1995 yılının Ağustos ayında RP Van milletvekili Fethullah Erbaş, RP Rize milletvekili Mehmet Bekâroğlu ve İHD Başkanı Akın Birdal'ın PKK'nın esir aldığı Türk askerlerinin serbest bırakılmaları için yaptıkları girişim, İslâmcı çizgiden gelen Mehmet Metiner'in HADEP Parti Meclisi'ne üye olması, eski RP yeni FP milletvekili Prof. Dr. Mehmet Bekâroğlu'nun Ölüm Oruçları'nın sona erdirilmesi teşebbüslerinde aktif şekilde rol alması, bu yakınlaşma ikliminin uğrak noktalarını oluşturacaktı.

Yakınlaşmanın Gerekçeleri ve Yan Etkileri

Kemalizmin çağın gereksinmelerine ve Türkiye'nin bugünkü toplumsal yapısına artık uygun olmayan bir ideoloji olmadığını düşünen "demokrat", "sol" ve "ikinci cumhuriyetçi" sıfatlarıyla anılan aydınlar ile İslâmî kesimin "kanaat önderleri" yeni toplumsal tasavvurlar arayışı çerçevesinde bir araya geleceklerdi. Ali Bulaç'ın 1992 yılında *Birikim* dergisinde başlattığı ve kamuoyuna "Medine Vesikası" olarak mal olan çok hukuklu toplum tasavvuru tartışması İslâmî ve sol cenahın birbirleriyle yakınlaşmaları ve diyaloga girmelerinin ilk adımlarından biriydi.¹⁸ Bu yakınlaşma ve diyalog ortamı işadama-sanayici Cem Boyner'in öncülüğünü yaptığı kısa ömürlü YDH ile birlikte siyaset alanına da taşınacak, toplumsal ve entelektüel ortamda söz söyleyenlerin en önemli yeni davranış kodları "demokratlık", "herkesle eşit mesafede olma", "bir arada yaşama" olacaktı. Nitekim YDH siyasallaşma sürecinde üyeleri

¹⁷ Panel tartışmaları daha sonra çözümlenerek yayınlandı. Bkz. Murat Belge – Abdurrahman Dilipak – Doğu Perinçek, *İslamiyet ve Barış Tartışması*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1997.

¹⁸ Bu yaklaşımın anlatısı için bkz. Ali Bulaç, "Birikim: Komşu'nun Sohbet Meclisi", *Birikim*, Ağustos 1997, Sayı 100, s. 95-97. Bu konudaki ilk yazılar şunlardır: Ahmet İnel, "Totalitarizm, Medine Vesikası ve Özgürlük", *Birikim*, Mayıs 1992, Sayı 37, s. 29-32 / Ali Bulaç, "Medine Vesikası hakkında bazı bilgiler", *Birikim*, Haziran-Temmuz 1992, Sayı 38-39, s. 102-112 / Ali Bulaç, "Sözleşme temelinde toplumsal proje", *Birikim*, Ağustos 1992, Sayı 40, s. 53-62 // Taner Akçam, "Türkiye İçin Yeni Bir Toplumsal Projeye Doğru", *Birikim*, Ekim 1992, Sayı 42 s. 7-17 / Mümtaz'er Türköne, "Müslümanlar ve Çoğulcu Bir Toplum Tasarımı", *Birikim*, Kasım 1992, Sayı 43 s. 22-25 / Abdurrahman Dilipak, "Medine Sözleşmesi Üzerine Aykırı Düşünceler", *Birikim*, Kasım-1992, Sayı 43, s.26-28 / Ali Bulaç, "Medine Vesikası Üzerine Tartışmalar (1)", *Birikim*, Mart 1993, Sayı 47, s. 40-46 / Ali Bulaç, "Medine Vesikası Üzerine Tartışmalar (2)", *Birikim*, Nisan 1993, Sayı 48, s. 48-58. Bu tartışmalar merkez mecradaki basın ile İslâmî basında devam etti. Ali Bulaç *Birikim*'in Mart 1993 sayısındaki makalesinde bu yazıların bir dökümünü vermekte.

arasında türbanlı kadınlara da yer vererek kamuoyuna mütedeyyin kesimi kucakladığı ve dolayısıyla demokrat olduğu mesajını iletmeye uğraşacaktı. Yeni davranış kodlarından “demokrat”lık vasfı doğal olarak İslâmî kesimle diyaloga girme ve yakınlaşma eğilimini hızlandıracak, Fethullah Gülen Cemaati’ne ait Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı’nın ev sahipliğini yaptığı sanat, siyaset, medya ve bilim âleminin en ünlü isimlerinin yer aldıkları ve ilki 1995 yılında gerçekleşen¹⁹ iftar yemekleri ve dağıtılan Hoşgörü Ödülleri’ne toplumun her kesimi büyük rağbet gösterecekti. Bu yakınlaşma ve “demokrat olma” ikliminin kültürel alandaki bir örneği liberal görüşlü ünlü isimlerin yazılarının yayınlandığı www.gazetem.net web sitesinin konuk yazarları arasında radikal İslâmcı isimlerin yer almasıydı.²⁰

Bu yakınlaşma ikliminde “demokrat”, “liberal”, “sol”, “ikinci cumhuriyetçi” sıfatlarıyla anılan aydınlar hitap ettikleri İslâmî camianın meşrebini de göz önünde tutarak İslâmcı basın ve “kanaat önderleri”nin önemli bir kısmında mevcut olan faşizan ve ırkçı yanlarını eleştirmekten kaçınacak, böyle davranarak da diyalog kanallarını açık tutacaklardı.²¹ Bu da ister istemez İslâmî entelijensyanın radikal isimlerini ya hoşgörmek, ya yazdıklarını okumazdan gelmek veya, her ne kadar tasvip edilmiyor ve açıkça kınanmıyorsa da, nefret söylemini dile getiren yazarları “ifade özgürlüğü” çerçevesi içinde değerlendirmek gibi bir “demokrat” tavrın gelişmesine yol açacaktı. Bu tavrın en belirgin örneği *Radikal* ve *Cumhuriyet* gazetesinden daha yüksek bir tiraja sahip olmasına rağmen *Anadolu’da Vakit* gazetesinin (selefleri *Beklenen Vakit* ve *Akit*) ırkçı ve antisemit yayınları konusunda, iki istisna dışında, ciddi herhangi bir incelemenin yayınlanmamasıdır.²² Yayınlanmaması bir yana tam aksine *Akit* yönetimi aleyhine açılan davaları kaybetmesi ve tazminat cezalarının kesinleşmesi üzerine cezaları ödememek için gazeteyi kapatıp *Anadolu’da Vakit* adıyla yeni bir gazete gibi yayınına devam etmesi üzerine liberal ideolojiyi savunan Liberal Düşünce Topluluğu’nun web sayfasında yer alan bir makalede bu kapatma kararı “ifade

¹⁹ Nazım Alpınar, “Hoca’ya resmi geçit”, *Milliyet*, 13 Şubat 1995.

²⁰ İhsan Eliaçık, “Fikri cesaret”, 26 Nisan 2004, www.gazetem.net/kyazaryazi.asp?yaziid=154 / Yıldız Ramazanoğlu, “Küresel depresyon peşimizde”, 10 Mayıs 2004, www.gazetem.net/kyazaryazi.asp?yaziid=158

²¹ 11 Eylül İkiz Kuleler eyleminden sonra geçmişte birlikte televizyon programları hazırlayan *Yeni Şafak* yazarları Cengiz Çandar ve Fehmi Kuru arasında başlayan tartışmanın bu iki ismin artık birbirleriyle konuşmamasıyla sonuçlanması bunun en iyi örneğidir. Bu dargınlığın nedeni Çandar’ın 11 Eylül eylemlerini sürekli komplo teorileriyle izah eden Taha Kıvanç müstear imzalı yazılarından dolayı Fehmi Kuru’yu eleştirmesi idi.

²² Bu istisnalar şu iki makaledir: Menderes Çınar, “Akit gazetesi, “Şer güçlere karşı ateş hattında”, *Birikim*, Temmuz 1997, Sayı 99, s. 77-85 ve Ruşen Çakır, “Akit ya da lumpen İslâmcılık üzerine notlar”, *Birikim*, Ağustos 2000, Sayı 136, s. 82-89.

özgürlüğü”nün kısıtlanması olarak eleştirilebiliyor ve *Akif*e övgüler düzenlenebiliyordu.²³

Basındaki Ortam – Çağa Ayak Uyduranlar

İslâmcı aydınlar ile sol-liberal elitler arasında cereyan eden diyalog ortamı basına da yansımakta gecikmeyecekti. 2001 yılının Ocak ayında başlayan ekonomik krizin ardından medya âleminde yaşanan tasfiye sırasında merkez mecradaki yayın organlarında çalışan ve işlerine son verilen bazı sol görüşlü köşe yazarları sektördeki tekelleşmeden ötürü merkez mecradaki bir diğer gazete, dergi veya televizyon kanalına geçiş yapamayınca hayatlarını idame ettirme amacıyla İslâmcı basında yazmaya, İslâmî televizyon kanallarında program yapmaya başlayacaklardı.²⁴ Bunun değişik bir yansımasına İslâmî cemahtan rastlanacak, AKP’nin iktidar olmasıyla birlikte bu kez bazı İslâmcı yazarlar merkez mecranın yüksek tirajlı gazetelerinde yazmaya başlayacaklardı.²⁵ *Milliyet* gazetesi eski yazarlarından Nazım Alpman bu yeni durumu şöyle gözlemlemekte.²⁶

Muhafazakâr demokrat, ılımlı İslam, Avrupalı Müslüman, Batılı İslamiyet gibi sıfatlarla AK Parti’nin önce eteklerinde sonra yamaçlarında uygun bir mevzi için canla başla çalışılıyor.

Yeni bakış açısı istihdam politikalarına da yansımaktır. Yüksek tirajlı, laik çizgili gazeteler, “İslamcı” kimlikli gazetecileri keşfetme döneminin eşiğine geldiler. Solcu gazetecilerin İslamcı yayın organlarında hayat bulmalarının tam tersi bir akım başlayacak gibi görünüyor.

²³ Bahattin Seçilmişoğlu, “Türkiye artık “akit”leşmeli”, 12 Mayıs 2001, www.liberal-dt.org.tr/guncel/secilmisoglu/bs_akit.htm.

²⁴ Günümüzde sol çizgideki yazarlardan *Milliyet* gazetesi Entelektüel Bakış sayfası eski editörü Şahin Alpay ile *Radikal* gazetesi eski köşe yazarı Etyen Mahçupyan *Zaman*’da, *Yeni Yüzyıl* eski köşe yazarları Ali Bayramoğlu, Kürşat Bumin ile *Radikal* eski köşe yazarı Koray Düzgören *Yeni Şafak*’ta yazmakta. Geçmişte *Hürriyet* ve *Sabah*’ta yazan Nuriye Akman halihazırda *Zaman*’da, gene *Sabah*’ta yazan Gülay Göktürk ise *Dünden Bugüne Tercüman*’da yazmakta. Mehmet Barlas ise çok kısa bir dönem *Zaman* gazetesinde yazdıktan sonra *Yeni Şafak*’a geçti ve en sonunda *Sabah*’a geri döndü. İslâmî televizyon kanallarından program yapan liberal veya sol çizgideki gazeteciler konusunda en iyi bilinen örnekler yakın geçmişte Fehmi Kuru, *Turkish Daily News* eski Genel Yayın Yönetmeni İlnur Çevik, Cengiz Çandar ve Ali Bayramoğlu’nun Kanal 7 için hazırladıkları “Başkent Kulisi” programı, Ali Bulaç, Etyen Mahçupyan ve Kürşat Bumin’in STV için hazırladıkları “Düşünce Ekseni” programı, Cüneyt Ülsever’in önce STV’ye daha sonra Kanal 7’ye hazırladığı programlar ve *Akşam* gazetesi köşe yazarı Ayşe Önal’ın Kanal 7’de tek başına “Mutfakta”, Zahit Akman’la birlikte “Seçime Doğru”, Mahmut Aydoğan’la birlikte sunduğu “Türkiye’yi Konuşmak” programlarıydı.

²⁵ İslâmî duyarlılığa sahip izleyicilere hitap eden Kanal 7 Haber Dairesi Başkanı Ahmet Hakan Coşkun önce *Sabah*’ta yazmaya başladı sonra *Hürriyet*’e geçti. Başbakan Erdoğan’ın siyasi baş danışmanı AKP Adana milletvekili Ömer Çelik ise önce *Star*’da yazmaya başladı sonra *Sabah*’a geçti. Seksenli ve doksanlı yıllarda önce *Yeni Devir* sonra *Zaman*, 1999 yılından itibaren ise *Yeni Şafak*’ta yazan Fehmi Kuru ise 1998-2000 döneminde Türkiye’de yaşayan yabancılara ve diplomatik misyonlara hitap eden Doğan Medya Grubu’na ait *Turkish Daily News* gazetesinde yazdı.

²⁶ Nazım Alpman, “Gazeteci adayı, ilahiyat oku!”, 6 Ocak 2005, http://www.internethaber.com/mays/yazi_dump.php?id=3620

Sabah'tan sonra *Hürriyet*'te yazmaya başlayan Ahmet Hakan Coşkun, her ne kadar “benim bu gazetede yazmaya başlamamla AK Parti'nin başarıları arasında bir irtibat yoktur” dese de, “yeni trendin” yola çıktığını kabul etmemiz gerekiyor.

Çok uzak olmayan bir gelecekte her gazete kendine bir Ahmet Hakan bulacaktır. İslamcı gazeteci istihdamı yarışında geri kalmak istemeyen atak kuruluşlar yeniliklerine yenilik katacaklardır. Sayfalarına “İlk türbanlı yazar” logosu koymak için en uygun ortamı beklediklerine itimat edin.

Bunun yanı sıra *Dünden Bugüne Tercüman* gazetesi yazarı Nuh Gönültaş'ın da kabul ettiği gibi²⁷ Fethullah Gülen Cemaati'ni konu eden tefrikalar, tefrikayı yayınlayan gazetelere kayda değer ek tiraj sağladığından²⁸ 2004 yılının son, 2005 yılının ilk aylarında merkez mecranın yüksek tirajlı iki gazetesi, *Sabah* ve *Milliyet*, Said-i Nursi ve Fethullah Gülen'in konu eden yazı dizileri yayınlamaya başlayacaktı.²⁹

Aslında okur-izleyici de bu durumu bir ölçüde kanıksamıştı zira 1993 yılında Özel Radyo ve Televizyon Yasası'nın kabulünden sonra televizyon yayıncılığında yaşanan patlama döneminde en revaçta programlar “solcu, sağcı, liberal ve illa da İslamcı” entelektüel ve yazarların yer aldıkları “paneller dönemi” idi. Bu “paneller dönemi” sırasında en aykırı fikirler ifade edildiği gibi İslamcı ve solcu yazarlar bir araya gelecek, siyaseten doğruluk açısından ideolojik muarızlarına karşı en geniş hoşgörüyü sergileyecek, böylece “bir arada yaşama kültürü”nün topluma yerleştiğini ispatlayacaklardı.³⁰ Fethullah Gülen Cemaati'nin sözcüsü olan Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı'nın ilkinin 1995 yılında düzenlediği iftar yemekleri, toplumun değişik ideolojik kesimlerine mensup önde gelen isimlerine dağıttığı Hoşgörü Ödülleri, *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Prof. Dr. Toktamış Ateş'in *Akit* (halefi *Anadolu'da Vakit*) gazetesi başyazarı Abdurrahman Dilipak ile el ele tutuşup kameralara poz verdikleri “bir arada yaşama kültürü” görüntüleri zihinlerden henüz tamamen silinmiş değildir.

Cepheler arasındaki yer değiştirme veya cepheler arası ortak hareketin en çarpıcı örneği doksanlı yıllarda radikal İslamcı *Akit* (halefi *Anadolu'da Vakit*) gazetesi ve *Cuma* dergisi başyazarı Abdurrahman Dilipak ile *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Prof. Dr.

²⁷ Nuh Gönültaş, “Türk İnsanı Bu Adamı Seviyor”, *Dünden Bugüne Tercüman*, 9 Ocak 2005.

²⁸ *Sabah* gazetesinin tirajı Said-i Nursi tefrikasından önce 360-370.000 iken tefrikanın yayınlamaya başlamasıyla birlikte 407.000'e yükseldi. Bkz. “Kartel yüzüzlüğü”, *Anadolu'da Vakit*, 11 Ocak 2005. *Milliyet* ise günlük 60 bin civarında ek tiraj elde etmişti. Bkz. Derya Sazak, “Gülen röportajı ve “öteki”ni sorgulamak”, *Milliyet*, 17 Ocak 2005.

²⁹ Emre Aköz – Nevzat Atal, “Said Nursi'den Fethullah Gülen'e Nur Cemaati”, *Sabah*, 12 Aralık 2004 – 6 Ocak 2005 / Mehmet Gündem, “Fethullah Gülen'le 11 gün”, *Milliyet*, 8-29 Ocak 2005.

³⁰ Ahmet Hakan Coşkun, “Bu da bir tür lirik tarih”, *Sabah*, 16 Temmuz 2004.

Toktamış Ateş'in el ele tutuşarak sergiledikleri birlikteliktir. Abdurrahman Dilipak, Toktamış Ateş'i önce Sabetaycı olduğunu beyan eden araştırmacı İlğaz Zorlu, daha sonra Marksist ve ateist sanatçı Şanar Yurdatapan ile ikame edecek, onlarla birlikte kitaplara imza atacacak, imza kampanyalarına ve eylemlere katılacak, Dilipak-Yurdatapan ikilisi büyük bir heyecanla "ateist-marksist", "İslâmci-ateist" birlikteliği olarak haber mecralarına sunulacak,³¹ *The New York Times*'a bile haber olacaktı.³² Medyada gözlemlenen bu saf değiştirme veya saflar arası işbirliği fenomeninin bir diğer türü de Cumhuriyetçi ilkeleri savunan merkez mecradaki gazetelerin İslâmî basında yazan veya İslâmî kesimle iyi ilişkiler ağına sahip olan gazetecileri istihdam etmeleriydi. Bu örneğe en çok rastlanan yayın grubu ise Doğan Medya Grubu (DMG) idi. 1995 yılında Fethullah Gülen on gün süren bir söyleşiyi *Milliyet*'te yayınlayan ve daha sonra bunu kitaplaştıran³³ *Zaman* gazetesi danışmanlarından Eyüp Can Doğan 2004 yılının sonlarında *Referans* (selefi *Finansal Forum*) gazetesine Yayın Yönetmeni olarak transfer olacaktı. Bir başka örnek *Milliyet* yazarı Taha Akyol'un oğlu Mustafa Akyol'dur. Mustafa Akyol seksenli ve doksanlı yıllarda antisemit, mason ve karşıtı yayınlarıyla temayüz eden, kamuoyunda Adnan Hoca ünvanıyla tanınan ve yayınlarında Cavit Yalçın ve Harun Yahya takma adlarını kullanan Adnan Oktar'ın fahri başkanı olduğu Bilim Araştırma Vakfı'nda gönüllü çalışacak, daha sonra Fethullah Gülen Cemaati'ne ait Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı'nın Kültürlerarası Diyalog Platformu Uluslararası Evrim Teorisi İlişkiler Müdürü olacak, aynı zamanda da *Referans* gazetesi köşe yazarlığını yürütecekti.³⁴ *Zaman* gazetesinden önce İslâmci-milliyetçi-muhafazakâr *Dünden Bugüne Tercüman* gazetesine geçen, halihazırda ise *Milliyet*'te yazan Mehmet Gündem, yetmişli yıllarda MHP'nin yayın organı *Hergün* gazetesi başyazarı olup günümüzde milliyetçi-muhafazakâr çizgisini *Milliyet*'te devam ettiren Taha Akyol, DMG'daki bu türün diğer örnekleridir. Eski DP ve halefi AP tabanına seslenen yetmişli yılların önemli gazetelerinden *Tercüman* gazetesi *Dünden Bugüne Tercüman* adıyla yeniden yayınlanmaya başladığında İslâmci okur kitlesinden pay alabilme kaygısıyla *Akit* yazarlarından Serdar Arseven ile, kısa süreli bir mesaiden sonra *Milliyet*'e geçecek olan, *Zaman* yazarlarından Mehmet Gündem ve Nuh Gönültaş'ı yazar kadrosuna alacaktı. Çaða ayak uydurma

³¹ Abdurrahman Dilipak – İlğaz Zorlu, *Şişli Terakki Davaları*, Zvi-Geyik Yayınları, İstanbul, 2001 ve Abdurrahman Dilipak - Şanar Yurdatapan, *Kırmızı ve Yeşil*, Aykırı Yayınları, İstanbul 2002. Bu kitap İngilizceye de çevrilecekti. *Opposites: Side by Side*, Çeviren Aron Aji, George Braziller, New York, 2003.

³² Ian Fischer, "How an Atheist Helps Protect Islamists in Turkey", *The New York Times*, 26 Kasım 2002.

³³ Yazı dizisi 13-23 Ağustos 1995 tarihlerinde yayınlandı ve *Fethullah Gülen ile Ufuk Turu* adıyla kitaplaştırıldı.

³⁴ Mustafa Akyol'un biyografisi için bkz. <http://www.freemuslims.org/about/akyol.php>

ve siyaseten doğru konuşlanma sadece basına has bir fenomen değildi. Seksenli yılların sonunda, doksanlı yılların başında eşi Esin Noyan'la birlikte merkez mecradaki televizyon kanallarında, 500. Yıl Vakfı'nın etkinliklerinde ve İstanbul Yahudi burjuvazisinin davetlerinde yer alan şarkıcı Engin Noyan doksanlı yılların sonunda İslâmî kesime seslenmeyi hedef seçecek, önce STV'de "Kapılar ve Köprüler" programını sunmaya başlayacak, daha sonra "Kur'an eksenli" sohbetlerle devam edecekti.³⁵ Engin Noyan'a benzer bir değişim geçiren bir diğer kişi Prof. Dr. Erdoğan Sürat'ti. Seksenli, doksanlı yıllarda, aynen Noyan gibi, Türkiye Yahudilerini hedef kitle seçen Sürat bu dönemde Yahudi kökenli olduğunu ileri sürüp 500. Yıl Vakfı'nın musikî etkinliklerinde yer alacak, ikibinli yıllarda ise "yükselen değer" İslâm olunca *Anadolu'da Vakit* gazetesi ile *Cuma* dergisinde köşe yazarı olmayı tercih edecekti. Bilim Araştırma Vakfı ise 11 Eylül İkiz Kuleler eylemlerinden sonra değişen ortama ayak uydurup bir yandan antisemitizmi lanetlerken³⁶ diğer yandan geçmişte olduğu gibi antisemit yayınlarına devam edecekti.

Radikal Çizgideki Yazarların Saygınlashmaları

İslamî kesime mensup yazar ve aydınların sol ve/veya liberal kesime kaymalarına paralel bir diğer gelişme ise Batı'daki aşırı sağ çevreler ile Ortadoğu'daki radikal İslâmcıların yaydıkları komplo teorilerini büyük bir iştahla benimseyen, bunları bıkmadan, usanmadan vazedenlerin kamusal alanda meşruiyet ve otorite elde edip televizyon kanallarındaki sayısız tartışma programlarına iştirak eden sözü dinlenir, görüşlerine itibar edilir "uzman", "aydın" veya "analist" konumuna yükselmeleriydi. Bu kesimdeki onca çarpıcı örnekten biri ellili yıllarda *Büyük Doğu* dergisini yayınlayan Necip Fazıl Kısakürek'in *Vatan* gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman'ı sürekli Dönme asıllı olmakla suçlamasından cesaret alarak ve tahrik olarak 1952 yılında Yalman'ı öldürmeye teşebbüs eden Hüseyin Üzmez'in, yıllar sonra bayağı antisemit yayınlarıyla tanınan *Anadolu'da Vakit* gazetesi yazarı olarak ortaya çıkması ve günümüz televizyon tartışma programlarının vazgeçilmez isimlerinden biri haline dönüşmesidir. Diğer bir örnek ise altmışlı yıllarda sahibi olduğu *Bugün* gazetesindeki tahrikçi yazılarıyla tarihe Kanlı Pazar adıyla mal olan olaylara yol açan *Bugün* ve

³⁵ Metin Yüksel, "Şovmenden fıkıhçı çıktı", *Hürriyet Pazar*, 17 Şubat 2002.

³⁶ <http://www.islamantisemitizmilanetler.com>

Babıali'de Sabah gazetelerinin sahibi İslâmcı yazar Mehmed Şevket Eygi'dir.³⁷ Günümüzde Eygi *Millî Gazete*'deki günlük yazılarında, aynen altmışlı yıllarda olduğu gibi, "her taşın altında Yahudi ve Dönme arama" saplantısını geçmişteki çizgisine kıyasla daha "bilimsel" ve sakin bir üslûpla vazetmeye devam etmekte. Yakın tarihten bihaber olmayı tercih eden merkez mecrada çalışan çoğu gazeteciler için ise Eygi "İslâmî kesimin saygın aydınlarından biri" halinde dönüşmüş durumda. Aynı durum benzer bir söylemi dillendiren *Anadolu'da Vakit* gazetesi ile *Cuma* dergisi başyazarı Abdurrahman Dilipak için de geçerli. Merkez mecrada yazan meslektaşlarının Eygi ve Dilipak'a nasıl itibar gösterdiklerine örnek göstermek gerekirse *Milliyet* yazarı Taha Akyol'un Eygi'den "Muhafazakâr (devrimci ya da siyasi değil) İslami kesimin saygın isimlerinden Mehmed Şevket Eygi" olarak söz etmesi,³⁸ Enis Batur'un Eygi'yi "bir sağ aydın" olarak tanımlaması,³⁹ *Radikal* yazarı Neşe Düzel'in Eygi'den "İslâmî kesimin saygın ismi" olarak söz etmesi,⁴⁰ *Akşam* Genel Yayın Yönetmeni Serdar Turgut'un en sevdiği meslektaşları arasında Abdurrahman Dilipak ve Mehmed Şevket Eygi'ye yer vermesi gösterilebilir.⁴¹

Sivil Toplum Kuruluşları İle Sivil Girişimlerin İşbirliği

RP-DYP koalisyon hükümetinin sonunu getiren ve tarihe "post-modern darbe" adıyla mal olan 28 Şubat 1997 tarihli MGK Kararları sonrasında entelektüel kesimde oluşan genel hoşnutsuzluk havası birçok sivil girişimin gelişmesine yol açacaktı. Bu sivil girişimlerde yer alan yazar, gazeteci ve öğretim üyeleri 1984 yılında Aziz Nesin'in öncülüğünde Cumhurbaşkanı Kenan Evren'e verilen ve tarihe "Aydınlar Dilekçesi" adıyla geçen eyleme benzer birçok girişimde bulunacaklardı. Ancak bu girişimler ile "Aydınlar Dilekçesi" arasındaki en büyük fark, Aydınlar Dilekçesi'nin esas itibarıyla sol görüşlü kişilerin imzalarını taşıması ve sağ temayüllü tek bir ismin dilekçede yer almaması, buna karşılık 28 Şubat 1997 MGK Kararları sonrasındaki girişimlerde sol, liberal ve İslamcı çevrelerin önde gelen isimlerinin ortak bir zeminde buluşmalarıydı. Benzer bir gelişim insan haklarını savunan sivil toplum kuruluşlarında da

³⁷ 10 Şubat 1969 günü Dolmabahçe'ye gelen ABD Donanması'na ait 6.Filo'yu protesto etmek amacıyla 16 Şubat 1969 günü solcu gençler tarafından düzenlenen protesto yürüyüşü ve miting İslamcı militanlar tarafından basıldı. Çıkan çatışmada iki kişi öldü çok sayıda kişi yaralandı.

³⁸ Taha Akyol, "Yolsuzluk, İslam, laiklik", *Milliyet*, 16 Şubat 2002.

³⁹ Füsun Saka, "Entelektüellik Sorgulaması", *Tempo*, 7-13 Haziran 2001, sayı 704, s. 50-52.

⁴⁰ Neşe Düzel, "Türkler, Kürtler ve Lazlarla bu iş olmaz", *Yeni Yüzyıl*, 22 Nisan 1996.

⁴¹ Serdar Turgut, "Sevdiğim yazarlar listesi", *Akşam*, 10 Ocak 2004.

rastlanacaktı. 1986 yılında kurulan İnsan Hakları Derneği (İHD), 1990 yılında kurulan Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), 1993 yılında kurulan Helsinki Yurttaşlar Derneği sol görüşlü kuruluşlardı. 1991 yılında kurulan İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER), türban meselesine duyarlılık ve destek kazandırmak için 1994 yılında kurulan Özgür Düşünce ve Eğitim Hakları Derneği (ÖZGÜR-DER) ile 1999 yılında kurulan Ayrımcılığa Karşı Kadın Hakları Derneği (AKDER), savaş altındaki Bosna ve Çeçenistan'da yaşayan Müslüman halka yardım etmek amacıyla 1995 yılında kurulan İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) ise İslâmcı kuruluşlardı. Bu iki cenahtaki dernekler Susurluk Kazası ve 28 Şubat 1997 MGK Kararları sonrasında birbirlerine yakınlaşıyor, düşünce özgürlüğünü savunan, türban sorununa çare arayan dernekler ve aydınlar ortak eylemlere katılmaya, bildirilere imza atmaya başlıyorlardı. 1984 yılında Aydınlar Dilekçesi'ne imza atmaktan kaçınan sağcı aydınlardan şikâyet eden Aziz Nesin'in bu şikâyeti⁴² aradan geçen yirmi yıl zarfında geçerliliğini kaybetmişti. 11 Eylül eylemleri ve ardından başlayan İkinci Irak Savaşı hem bu yakınlaşmanın daha da gelişmesine, hem de yeni ayrışmalara ve hizipleşmelere yol açacaktı.

Oluşan bu yeni ittifakta MHP'nin başını çektiği milliyetçi, ülkücü sağ hareket hiçbir şekilde yer almayacaktı. Bunun nedenini anlamak için geri dönüp yetmişli yıllara bakmak yani o dönemde devrimci sol ile ülkücü sağ arasında yaşanan silahlı çatışmaları hatırlamak yeterlidir. Yetmişli yıllarda devrimci sol ile ülkücü sağ arasında silahlı mücadele devam ederken devrimci sol ile İslâmcı çizgideki Akıncı Gençlik arasında herhangi bir silahlı çatışma yaşanmamıştı. Bu nedenden ötürü seksenli ve doksanlı yıllarda sol ile İslâmcı kesim arasında, ilk aşamada müteredit de olsa, bir fikir alışverişi başlıyor ancak bu yakınlaşma haklı olarak devrimci solu hedefleyen silahlı eylemlerle dolu bir geçmişe sahip olmasından ötürü MHP ve Ülkücü tabanın temsil ettiği milliyetçi hareket arasında gerçekleşmiyordu. Sol entelijensyanın milliyetçi-ülkücü harekete karşı kapalı ancak buna karşı sağın diğer renklerine karşı diyaloga açık olmasının en güzel tespiti Aziz Nesin'in *Aydınlar Dilekçesi Davası* kitabına yazdığı önsözde yer alan ve bu metinde alıntılanan bölümdür.

Beklenmedik Buluşmalar ve Ayrılımlar

⁴² *Aydınlar Dilekçesi Davası*, Adam Yayınları, İstanbul, 1986, s.13.

Son dört yıl zarfında yaşanan 11 Eylül İkiz Kuleler eylemleri, İkinci Irak Savaşı, Büyük Ortadoğu Projesi, Kıbrıs'ın AB'ne üyeliği gibi olaylar karşısında entelektüel ve siyasi mecralarda beklenmedik gelişmeler cereyan etti. İlki 11 Eylül eylemlerinin öncesinde “eskiden Marksist, Özal sonrasında liberal” olan isimlerin yer aldığı “liberaller” cenahı ile İslâmcı köşe yazarları arasında oluşan “İslamcı - liberal ittifak”ın eylemlerin ardından büyük ölçüde fesh olmasıydı. Bunun nedeni de liberal görüşlü yazarların İslâmî kesimin kamuoyu önderlerini eylemler karşısında yeterince özeleştiri yapmama, eylemlerin cihad ideolojisiyle hareket eden İslâmcı teröristler tarafından gerçekleştirildiğini kabul etmeyip eylemleri izah etmek için envai çeşit komplo teorilerine itibar etmekle suçlamalarıydı.⁴³ Ancak bu ara dönem kısa süreli olacak, 20 Mart 2003 tarihinde başlayan Irak Savaşı ile birlikte islamcı, solcu ve marksist kesimler savaş karşıtı platform üzerinde bir daha bir araya gelecekti.⁴⁴

Sol içinde ise Kürt sorunu ile birlikte başlayan ayrışma Türkiye'nin AB'ye üyeliği, ikinci Irak Savaşı, Büyük Ortadoğu Projesi ve Kıbrıs'ın AB'ye üyeliği konuları kamuoyunda tartışmaya başladığında genişleyerek devam edecekti. Bu ayrışma sırasında Sol hareketin içinde yer alan İşçi Partisi ve partinin gayri resmî gençlik kolu Öncü Gençlik'in tavrı MHP'nin milliyetçi söylemiyle örtüşecek, İşçi Partisi, Saadet Partisi, MHP ile 28 Şubat Kararları sonrasında ortaya çıkan ve Kurtuluş Savaşı'nın Kuvâ-yi Milliye ruhunu canlandırmak isteyen neo-Kemalist oluşumlar AB yanlısı cepheye karşı ortak bir zeminde buluşacaklardı. Bunun pek bilinen bir örneği 2003 yılında Ülkü Ocakları, Öncü Gençlik üyeleri ve bazı Kemalist sivil toplum kuruluşlarının “Kızıl Elma koalisyonu” adı altında 30 Ağustos Zafer Bayramı'nı kutlamak için düzenlemeye teşebbüs ettikleri ortak gösteriydi.⁴⁵ Zıt kutuplarda yer alanların yakınlaşmalarının en şaşırtıcı örnekleri ise Prof. Dr. Anıl Çeçen, emekli Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş gibi tavizsiz Kemalist görüşleriyle tanınan isimlerin ideolojik olarak karşı oldukları Millî Görüş hareketinin gayri resmî yayın organı *Millî Gazete*'nin

⁴³ Bu sürecin anlatımı için bkz. Sefa Kaplan, “Cengiz Çandar’a ölüm tehdidi”, *Hürriyet*, 17 Ekim 2001/ Tanıl Bora, “Liberaller” “İslamcılara” kızmış...”, www.medyakronik.com, 24 Ekim 2001 / Murat Zelan, “Kanaat Önderleri'nin kanatları kırıldı!”, *Gerçek Hayat*, 26 Ekim 2001, Sayı 2001-43 (53), s. 6-8 / Sefa Kaplan, “Liberallerin üzerinden büyük bir yük kalktı”, *Hürriyet Pazar*, 28 Ekim 2001 / Osman İridağ, “Ama”yla Başlayan Tartışma”, *Aksiyon*, 27 Ekim-2 Kasım 2001, sayı 360, s.28-30.

⁴⁴ Ertuğrul Özkök, “Bu Tuhaf İttifakı Hatırladınız Değil mi”, *Hürriyet*, 2 Nisan 2003.

⁴⁵ “Polisi alarma geçiren istihbarat”, *Milliyet*, 29 Ağustos 2003.

muhabirleriyle mülakat yapmalarıydı.⁴⁶ Böylesi bir gelişme birkaç yıl önce hayal dahi edilemezdi.

Basındaki Değişim

Doksanlı yıllarda medya sektöründe, ileri teknoloji yatırımının gerektirdiği sermaye gereksiniminden dolayı, sektörün sadece büyük holdinglerin yatırım yapabildikleri bir başka “business” haline dönüşmesinin ötesinde de ilginç bir değişiklik yaşanıyordu. Bu da sol çizgideki gazetelerin, toplam gazete net satış rakamları içinde kayda değer bir önem teşkil etmeyip marjinalleşmeleri, buna karşılık İslâmî ve muhafazakâr çizgideki gazetelerin tirajlarını arttırmalarıydı. Yayın hayatına 2003 yılında atılan muhafazakâr-milliyetçi çizgideki *Dünden Bugüne Tercüman*’ın çok kısa zamanda 93.000, aynı okur kitlesine hitap eden *Halk’a ve Olaylara Tercüman*’ın 33.000 net satış rakamlarına oturmaları, lümpen ve ırkçı bir üslûpla yayın yapmayı ilke edinmiş *Anadolu’da Vakit*’in 68.000’lik, Millî Görüş çizgisindeki *Millî Gazete*’nin 37.000’lik bir tiraja sahip olmaları, buna karşılık sol-liberal çizgideki *Radikal*’in 40.000, yayın hayatına 14 Nisan 2004 tarihinde başlayan sol çizgideki *Birgün*’ün 13.000, *Evrensel*’in 5.400, *Ülkede Özgür Gündem*’in 8.000, *Cumhuriyet*’in 58.000 nüsha satmaları toplumda yaşanmakta olan milliyetçileşme, muhafazakârlaşma ve İslamlaşmaya yeterince işaret etmektedir.⁴⁷ Bu rakamların sadece Yaysat A.Ş. ve Merkez Dağıtım Pazarlama A.Ş.’nin satış rakamları olduğu, abonelere dağıtılan İslamcı ve milliyetçi gazetelerin abone rakamlarının dahil olmadığı dikkate alınırsa toplumda yaşayan bu değişimin ciddiyeti daha iyi anlaşılabilir. Dahası merkez mecranın önde gelen gazetelerinden *Akşam*’ın Genel Yayın Yönetmeni Serdar Turgut’un *Akşam*’ın çizgisini “milliyetçi-muhafazakâr ama içeriği Batılı olan, şehirli olan” ve “önce vatan diyen” bir çizgiye dönüştüreceğini ilan etmesi de bu değişimin ciddiyetini göstermesi açısından son derece anlamlı ve önemlidir.⁴⁸

Sonuç Yerine

⁴⁶ Prof. Dr. Anıl Çeçen, “Her geçen gün Erbakan’ı haklı çıkarıyor”, *Millî Gazete*, 12 Mart 2004 / Mustafa Yılmaz, “Erbakan Anti Emperyalist”, *Millî Gazete*, 14 Mart 2004.

⁴⁷ Bu rakamlar 30 Mayıs - 5 Haziran 2005 tarihli net gazete satışları olup www.dorduncukuvvetmedya.com web sitesinden alınmıştır.

⁴⁸ Nuriye Akman, “Milliyetçi-muhafazakâr bir gazete yapacağız”, *Zaman*, 3 Ocak 2005.

Gazetelerin net satış rakamlarından elde edilen bulguların işaret ettiği sağa kayış aslında aşırı sağa kayıştır. Siyaset bilimci Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu'nun gözlemleri de bu doğrultuda:

Eskiden seçmen yuvarlak olarak yüzde 65 ortanın sağı diye ifade edilen, merkezden sağa doğru yayılan bir yelpazede kendini koyuyordu. 1990'ların ortasında merkezde bir kayma oldu. Seçmen daha önce görülmedik ölçüde kendini aşırı sağa yerleştirdi. Daha önce yüzde 10'un altında olan aşırı sağ seçmen eğilimi, 1995'te yüzde 20'ye çıktı.

Bizim düşünce iklimimiz bu kayış sonunda daha milliyetçi, daha din etrafında kendini tanımlayan muhafazakârlığa döndü. Aynı zamanda daha fazla yabancı düşmanı, farklılıklara daha az hoşgörüyü bakan bir seçmen çıktı ortaya. Yahudi düşmanlığı önemli ölçüde arttı. Bir taraftan da Arapsevenlik yaygınlaşıyor. Bu durum dindarlıkla uyuyor. Dinde bu tür değerlerin önemli olduğunu düşünen, geniş bir kitle ortaya çıkmaya başladı.⁴⁹

Milliyet yazarı Ece Temelkuran'ın yerel seçimler vesilesiyle Anadolu'yu gezdikten sonra kaleme aldığı yazılarla,⁵⁰ Orhan Tekelioğlu'nun popüler kültürün de muhafazakârlaştığını gözlemleyen yazısı da benzeri bir gidişata dikkat çekmekte.⁵¹

Aşırı sağa kayan bir toplumda envai çeşit komplo teorilerinin önem ve itibar kazanması, komplo teorisyenlerinin merkez medyada “sözü dinlenir uzman” veya “kamuoyu önderi” olarak meşruiyet kazanmaları, antisemitizmin yaygınlaşması ve sıradantlaşması, Nazi dönemi Almanyası'nın “saf kan” saplantısını geri bırakacak düzeyde “Sabetaycı” isnatların ve yayınların çoğalması, bunların toplumun her kesiminde olağanüstü ilgi ve itibar görmesi, *Radikal* gazetesi yazarı Mine Kırıkkanat ile Elele Migrations et Culture de Turquie Derneği⁵² Müdiresi ve yabancıları Fransız toplumuna entegre etmeyi hedefleyen Haut Conseil à l'Intégration (Entegrasyon Yüksek Konseyi) üyesi Gaye Petek'e karşı başta *Anadolu'da Vakit* ve kardeş yayını *Cuma* dergisi olmak üzere İslamcı basının yönelttiği bayağı, çirkin ve edep dışı karalama kampanyası karşısında kadın dernekleri, sivil toplum kuruluşları, demokrat ve sol mecradaki kanaat önderlerinin sergiledikleri ürkütücü sessizlik iki şeye işaret etmekte. Birincisi, *Milliyet* yazarı Ece Temelkuran'ın da işaret ettiği gibi, toplum içinde

⁴⁹ Mehmet Barlas, “Seçmen sağa kayarken, “sol”da faşizme mi kaydı?”, *Sabah*, 1 Nisan 2004.

⁵⁰ Ece Temelkuran, “Türkiye muhafazakarlaşıyor!, 1 ve 2”, *Milliyet Pazar*, 28 Mart ve 4 Nisan 2004 / Ece Temelkuran, “Sol, sol, sol... ezevenkler, sol!”, *Birikim*, Nisan 2004, sayı 180, s. 51-53.

⁵¹ Orhan Tekelioğlu, “Türkiye’de Muhafazakârlığın Yeni Alanı”, *Birgün*, 24 Nisan 2004.

⁵² www.elele.info web sitesinden derlenen bilgilere göre merkezi Paris’te bulunan Elele Derneği 1984 yılında kuruldu. Amacı Fransa’da yaşayan Türk işçi ve göçmen ailelerini bilgilendirme, yönlendirme, kadınlara yönelik eğitim çalışmaları, hukuk danışmanlığı ve psikologluk hizmetleri vermektir.

söz söyleme önderliğinin İslâmî kesime geçtiği. İkincisi ve daha önemlisi Susurluk Kazası ve 28 Şubat 1997 MGK Kararları sonrasında oluşan sivil muhalefet ortamı içinde İslâmcı sivil toplum örgütleri ve kanaat önderleri ile ortak eylemlere katılan, bildirilere imza atan sol çizgideki sivil toplum kuruluşları ve kanaat önderlerinin, faşizan aşırı sağın karakteristik vasıflarından olup İslâmî kesimin önemli bir çoğunluğunun içselleştirdiği kadın-erkek eşitliğini, kadınlara pozitif ayrımcılığı reddeden, “töre cinayetleri”ni mazur gören,⁵³ eşcinsellere,⁵⁴ gayri Müslimlere, ateistlere karşı derin bir hoşgörüsüzlük ve nefret sergileyen, her olayı kompo teorileriyle izah eden konuşmalarını duyduklarında, yazılarını okuduklarında yeni yol arkadaşlarının içinde önemi ve ağırlığı inkâr edilemez bu kesimin böylesi davranışları karşısında ne diyeceklerini, nasıl davranacaklarını tam olarak bilmeyen mütereddit, sessiz ve gördükleri karşısında gözlerini kaçırın bir seyirci durumuna düşmeleri.

Marksist ve liberal sol ittifakın ana nedeni, her ne kadar İslâmcı *Haksöz* dergisinin bir yazarı bu işbirliğini “son derece dar ve sınırlı düzeyde gerçekleşen diyalog ve işbirliği” olarak tarif etmekte ise de,⁵⁵ Cumhuriyet rejiminin ve Kemalizmin ömrünü doldurmuş bir rejim ve ideoloji olduğu konusundaki mutabakattır. *Haksöz* dergisinin bir başka yazarı Hamza Türkmen’in “tüm farklılıklara rağmen “sol kesim” de “Müslüman kesim” de insanı ve toplumu dönüştürmeyi amaçlamaktadır” sözleri ortak bir hedef uğruna gerçekleşmesi arzulanan âdeta zımnî işbirliğinin ifadesidir. Hamza Türkmen’e göre “her iki kesim arasındaki dayanışmanın ortak paydası öncelikle emperyalizme ve emperyalist yapılanmanın uzantısı olan resmî ideolojiye karşı duruşta kendini gösterir” sözlerinde yer alan “resmî ideoloji” deyimi ile kast edilenin Atatürkçülük ve Kemalizm olduğu aşikârdır.⁵⁶ Hal böyle olunca Cumhuriyet’in ve Kemalizmin antidemokratik olduğunu kabul edip rejimi daha demokratik, daha hür, çokkültürlülüğü daha çok kabul edebilen bir rejime dönüştürmek isteyen değişik kesimlerin ortak bir zeminde buluşmaları, bir siyasi ideolojinin simgesi olmasına rağmen, türban

⁵³ Örneğin Hasan Karakaya, “Töresel cinayetler tu kaka... Ya küresel cinayetler?”, *Anadolu’da Vakit*, 2 Mayıs 2004 / Abdurrahman Dilipak, “Anti-Töreman!!!”, *Anadolu’da Vakit*, 2 Mayıs 2004. *Cuma* dergisinin 6-12 Mayıs 2004 tarihli sayısı “töre cinayetleri”ni mazur göstermeye yönelik bir “özel” sayı niteliğini taşımakta.

⁵⁴ AKP Adana milletvekili ve Başbakan Erdoğan’ın siyasi başdanışmanı Ömer Çelik’in “Eşcinsellik onların kendi tercihleridir. Her vatandaş gibi siyaset yapmak onların da haklarıdır. Ancak eşcinseller AKP’ye üye olamazlar. Eşcinsellerin kendi partilerini kurarak siyaset yapmaları daha iyi olur” beyanatını hatırlamakta yarar var. (www.habersaglik.com/haber/35489.asp)

⁵⁵ Rıdvan Kaya, “Anti-Semitizm Hassasiyeti ve Siyonist Yüzsüzlük”, *Haksöz*, Kasım 2004, Sayı 164, s. 30-34, 34.

⁵⁶ Hamza Türkmen, “Sosyalist Sol ve Müslümanlar Arasındaki Diyalog Klişe Söylemleri Aşabilir mi?”, *Haksöz*, Nisan 2003. http://members.lycos.co.uk/musluman/guncel/haksoz_14.htm

meselesini ferdi hürriyet ve çokkültürlülük kavramları içinde değerlendirmekte ısrar etmeleri doğaldır.

Son yıllarda yaşanan siyasal ve toplumsal gelişmeler sonucunda “Devlet” imajının yıpranması ve hafızalarda popüler kültürün olumsuz anlamda kullandığı “Derin Devlet”i çağrıştırması, Cumhuriyet’in ve Kemalizmin “Derin Devlet” ile eşleştirilmesi ve özdeşleştirilmesi de İslâmcı, sol ve liberal cenah önderlerinin “toplumu değiştirme” ülküsü uğruna ortak bir zeminde buluşmalarını çabuklaştırmıştır. Bu birleşme sol kesimin tabanında bir rahatsızlık doğurduğunun ipuçlarına sosyalist *Birgün* gazetesinde yayınlanan okur mektuplarında hissetmek mümkün.⁵⁷ Ancak bu rahatsızlık tesis edilmiş olan ittifakın bozulmasına neden olacak kadar ciddi değil. Kaldı ki gerek sol ve liberal, gerekse İslâmcı kesim Kemalizmi “daha çağdaş”, “daha özgürlükçü” bir rejimle ikame etme tasarılarından vazgeçmiş değiller. Dolayısıyla bu ittifakın belirsiz bir süre daha devam edeceği rahatlıkla söylenebilir.

⁵⁷ Ali Yücel, “O ‘Temiz İslamcılar’...”, *Birgün*, 24 Temmuz 2004 / Engin Yüksel, “Şeriatçılığı inceltip muhafazakâr, solculuğu inceltip demokrat yapmak”, *Birgün*, 6 Ağustos 2004 / Önder İşleyen, “Demokrasi Sorunu”, *Birgün*, 9 Ağustos 2004.

**TOPLAM NET GAZETE SATIŞLARININ
YÜZDESEL DAĞILIMINA GÖRE
BASININ İDEOLOJİK SEYRİ**

Gazetelerin Belirleyici vasfı	2000	2001	2002	2003	2004
Popüler	0.80	1.00	5.00	3.80	2.93
Merkez	68.00	69.00	66.00	59.00	57.00
Ekonomi	0.14	0.21	0.01	0.11	0.27
Sol	2.64	2.24	3.50	2.57	2.85
İslamcı	15.00	18.00	12.00	17.00	19.86
Milliyetçi	4.09	3.50	3.60	3.33	4.56
Spor	9.30	7.00	10.00	9.48	9.60
Muhafazakâr	-	-	-	4.41	3.13

Bu tablo www.dorduncukuvvetmedya.com web sitesinde yer alan net gazete satış rakamları temel alınarak hazırlandı. 2000, 2001, 2003 ve 2004 yılı değerleri o yılların son haftası, 2002 yılı ise aynı yılın Nisan ayının satış rakamlarına göre hesaplandı. Gazetelerin belirleyici vasıflarına göre yapılan kümeleme ise şöyledir:

Merkez: *Hürriyet, Posta, Sabah, Milliyet, Star, Takvim, Akşam, Güneş, Vatan, Habertürk, Yeni Yüzyıl, halefi Yeni Binyıl.*

Spor: *Fanatik, Fotomaç, Pas.*

Sol: *Radikal, Cumhuriyet, Evrensel, Yeniden Özgür Gündem, halefi Ülkede Özgür Gündem, Birgün.*

Ekonomi: *Dünya, Finansal Forum, halefi Referans.*

İslamcı: *Zaman, Türkiye, Beklenen Vakit, halefileri Akit ve Anadolu'da Vakit, Yeni Şafak, Millî Gazete, Yeni Asya, Yeni Mesaj.*

Muhafazakâr: *Dünden Bugüne Tercüman, Halk'a ve Olaylara Tercüman.*

Milliyetçi: *Gözcü, Ortadoğu, Önce Vatan, Yeniçağ.*

Popüler: *Bulvar, Şok.*

